

Švédský hrob v Heřmánkovicích

(aneb O souboji na hřbitově)

Zdejší kraj těžce poznamenala třicetiletá válka a také Heřmánkovice jí byly postiženy. Na výšině mezi touto vesnicí a Ruprechticemi prý dokonce došlo k dosti významné bitce a v nedalekém Uhlířském údolí jsou ještě jako doklad tohoto střetu zbytky jakési stavby, kde obchází švédský tambor, podobně jako na jiných podobných místech.

V Uhlířském údolí se údajně opevnili císařští, byli ale od Ruprechtic napadeni Švédy, a museli ustupovat. Jakýsi císařský voják se schoval na heřmánkovickém hřbitově za kostelem. Objevil ho tam však jeden z nepřátel, a tak došlo k souboji, ve kterém oba padli. Císařský zůstal na místě mrtvý, Švéd se vlekl ještě asi padesát kroků, ale nakonec zůstal ležet hned za hřbitovní zdí. Oba byli pochováni kousek od místa, kde padli.

Náhrobky obou bojovníků byly označeny dvěma malými kamennými kříži, zazděnými do hřbitovní zdi. Náhrobek císařského byl vpravo od pozdější hřbitovní kaple, kde tehdy stál dřevěný kostelík. Náhrobek Švéda bylo možné vidět těsně vedle brány u vnější strany hřbitovní zdi. Velitel Švédů do ní ještě nechal na památku vsadit reliéf lidské hlavy.

Vysvětlivky

- Pověst praví, že se událost odehrála během třicetileté války. Ta probíhala v letech 1618 - 1648. Šlo o evropský konflikt známý především jako vyvrcholení sporů mezi vyznavači římskokatolické církve a zastánci protestantských vyznání, která vznikla v průběhu reformace v 17. století, tedy kalvinismem a luteránstvím. Neméně důležitou příčinou války byl také boj evropských zemí o politickou nadvládu. Vlastní válku započala revoluce stavů v zemích Koruny české proti panovníkovi. Co tedy odstartovalo třicetiletou válku? Za první významnou událost, která bezprostředně předcházela České válce a která nastartovala veškeré dění v českých zemích, bylo považováno uzavření dvou evangelických kostelů, a to v Broumově a v Hrobě, v prosinci roku 1617 a březnu 1618. České nekatolické stavy hodnotily tyto události jako porušení Majestátu o náboženské svobodě z roku 1609 a jako projev rekatolizačního úsilí. Na základě těchto událostí stavové svolali do Prahy do Karolina na dny 5. - 11. března 1618 sněm nekatolických stavů, ve kterém se nejvíce angažoval Jindřich Matyáš Thurn, a kde se ostře protestovalo proti porušování náboženských svobod. Jelikož tento protest pražští místodržitelé Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic odmítli, obrátili se čeští stavové na samotného císaře Matyáše. Avšak ani u něj neuspěli. Císař jim ve svém prohlášení ze dne 21. března zakázal jakékoli další protesty, včetně svolávání dalších sjezdů českých nekatolických stavů pod pohrůžkou trestu. Česká nekatolická šlechta reagovala na toto prohlášení svoláním nového sjezdu, který se konal od 21. do 23. května 1618 opět v pražském Karolinu a opět v čele s Matyášem Thurnem. Zde byly shrnuty veškeré politické a náboženské výtky proti pražským místodržícím. Stavové jasně prohlásili, že tyto výtky nejsou namířeny proti císaři, ale že se jedná o špatnou politiku právě jeho místodržících. Císař Matyáš a jeho dvůr však plně podporovali své zástupce v Praze a ztotožňovali se s jejich postupy.

Jako reakce na postoj císaře Matyáše byla svolána na den 22. května tajná schůzka v domě pánů Smiřických ze Smiřic na Malostranském náměstí. Setkání se účastnili někteří z radikální skupiny stavovské opozice a promysleli zde do detailu několik kroků, které měly následovat. Jako první domluvili, že podniknou násilné kroky právě proti místodržícím, zejména proti Vilému Slavatovi a Jaroslavu z Martinic. Bude s nimi veden krátký sehraný proces, při kterém je obviní ze zneužívání svého úřadu a poškozování císaře, stavů a nekatolického obyvatelstva. Jako druhý krok nakonec dohodli, jak zástupce potrestají. Tím mělo být vyhození z okna České kanceláře, aby nebyla prolita krev na památném místě. Stejný trest měl pak postihnout i sekretáře této kanceláře Pavla Michnu, ten však v předvečer akce uprchnul do Vídně. Při dalším kroku ujednali vytvoření vlády třiceti direktorů (10 pánů, 10 měšťanů, 10 rytířů), která bude řídit další politický vývoj, a vytvoření vlastního bojeschopného vojska, přičemž se počítalo se zahraniční pomocí. Mezi hlavní protagonisty radikální skupiny patřili jednak zástupci jednoty bratrské, a to Václav Budovec z Budova, Václav Vilém z Roupova a Albrecht Jan Smiřický, kteří měli určité politické plány a záměry, a na druhé straně zástupci vojenské části opozice, a to již zmiňovaný Jindřich Matyáš Thurn, Linhart Colona z Felsu a Oldřich Vchynský z Vchynic, kterým šlo především o upevnění společenského postavení a o jejich hmotné zajištění. V osudný den 23. května 1618 odpoledne se zástupci české nekatolické šlechty, rytířů a měšťanů vydali směrem k Pražskému hradu. Vzhledem k atmosféře, která v tyto dny panovala, byli dobře ozbrojeni. V kanceláři byli zastíženi čtyři místodržící, Adam ze Štemberka, Děpolt Matouš z Lobkovic, Vilém Slavata a Jaroslav z Martinic. První dva zmínění patřili k umírněným katolíkům a stavové je trestu ušetřili a vyvedli je z místnosti. Se Slavatou a Martincem provedli krátký proces a vynesli nad nimi rozsudek. Oba dva zmiňovaní páni byli spolu se svým písařem Filipem Fabriciem vyhozeni z okna České kanceláře. I přesto, že stavové vyhodili místodržící se záměrem usmrtit, zázrakem všichni pád ze šestnáctimetrové výšky přežili. Události, které se staly dne 23. května 1618, vešly nejen do českých, rakouských a německých dějin, ale také i do dějin evropských. Zprávy o pražské defenestraci se velice rychle šířily jak po Praze, tak po všech evropských zemích, zejména veliký ohlas měla akce v Nizozemí, v Anglii a u protestantských říšských knížat a stavů. Tuto událost můžeme považovat za začátek třicetiletého evropského konfliktu. Další mocenský souboj, který již v Evropě probíhal mezi Nizozemskými provinciemi a Španělskem, dnes známý jako nizozemská revoluce, také výrazně ovlivňoval boje v Evropě. A konečně vstup katolické Francie na stranu protihabsburské koalice za účelem eliminace přílišné moci Habsburků podtrhl mocenské zájmy na pozadí Třicetileté války. První roky války probíhaly především na území Českého království a Rakouského arcivévodství (zde totiž revoluce proti Habsburkům vypukly), nicméně na většinu dalších let války se boje přemístily mimo tato území v důsledku toho, že se katolíkům podařilo velkou část bitev vyhrát a přesunout boje na zbytek území Svaté říše římské, které ovládali protestanti. Vleklá a rozsáhlá válka způsobila značný úbytek obyvatelstva na zasažených územích. Počet obyvatel v průměru poklesl o třicet procent, u mužů až o padesát procent. České země byly po většinu války před největšími válečnými útrapami uchráněny, ale počet obyvatel i zde poklesl o jednu

třetinu. Válka skončila uzavřením vestfálského míru v roce 1648; z tohoto míru nejvíce získaly protestantské státy a Francie.

- Kdy se na Broumovsku objevili Švédové? Z dochovaných historických pramenů víme, že Švédové obsadili Broumov roku 1631, obléhali Náchod roku 1639 a po obléhání Náchoda opět vpadli na Broumovsko, a v Broumově vyrabovali klášter, a že se s vojskem rakouského císařství střetli v bitvě pod Polickou horou (16. února 1647), které předcházelo rabování švédským vojskem v Meziměstí a okolí v říjnu 1646. Z těchto pramenů je jisté, že během Třicetileté války byli Švédové minimálně třikrát v Broumově a okolních vsích a nelze tedy vyloučit, že k události na hřbitově v Heřmánkovicích, popsané v pověsti, opravdu mohlo dojít.
- Uhlířské údolí, o kterém je zmínka, a kde údajně bývala nějaká stavba, kde se prochází švédský tambor, leží (jak je v pověsti řečeno) mezi Heřmánkovicemi a Ruprechticemi. Tambor je jinak označení pro vojenského bubeníka. Obě obce leží kolmo od hlavní silnice vedoucí mezi Broumovem a Meziměstím, stoupající vzhůru směrem k hřebenu Javořích hor. Uhlířským údolím (430 - 770 m n/m) pak protéká Uhlířský potok a dnes jím prochází cyklotrasa 4002 a částečně i žlutá turistická trasa od Kostela Všech svatých z Heřmánkovic na Javorový vrch ke státní CZ/PL hranici. Pověst praví, že v Uhlířském údolí bylo vojsko císařské (císařství Rakouského) napadeno Švédy od Ruprechtic, proto císařští vojáci ustupovali směrem vzad, asi 2 km na východ, do Heřmánkovic, kde byl uprostřed obce i kostelík.
- Když se dnes, ve 21. století projdete kolem hřbitovní zdi heřmánkovického kostela, je okem patrné, že zeď z červených pálených cihel, která pokrývá kolem hřbitova obvod zhruba z 80%, tak nebude moc stará. Tipnul bych si to na 20. století, a novější opravy na 21. století. Pouze v levé části hřbitova za vstupní branou se zachovala částečně starší kamenná obvodová zeď, odhadem zřejmě ze století 18. či 19., což znamená, že v době třicetileté války, kdy u obvodové zdi zemřeli oba vojáci zmínění v pověsti, vypadala hřbitovní zeď určitě jinak. A pokud do ní v 17. století někdo zabudoval kamenné kříže nebo dokonce podobiznu švédského vojáka, jak praví pověst, bylo by to podivuhodné, kdyby se něco takového dodnes zachovalo. A ejhle, jakmile dorazíte k hlavní vstupní bráně ke kostelu, tak pár metrů vpravo lze spatřit v rekonstruované cihlové zdi zabudované dva kamenné kříže a hlavu středověkého (švédského) vojáka vytesanou do pískovce. Druhou dvojici kamenných křížů, připomínající místo padlého císařského vojáka, se mi ale ve zdi hřbitova objevit nepodařilo, i když jsem jej obešel dokola z venkovní i vnitřní strany. I tak je úžasné, že se taková památka ve zdi dodnes zachovala.
- Kostel Všech svatých stojí na mírném návrší uprostřed hřbitova nad vesnicí a představuje dominantu celé krajiny. Již od 14. století byl v Heřmánkovicích dřevěný farní kostel, po třicetileté válce se stal filiálním a byl spravován farářem ze Šonova. Základní kámen nového kostela byl položen 8. 11. 1722 a jako autora plánu vybral opat Otmar Zinke, Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Hrubá stavba byla dokončena a posvěcena roku 1723 a další tři roky se ještě pracovalo na dobudování a dokončení úpravy interiéru. Kostel má půdorys protáhlého osmiúhelníku s konkávně prohnutými stěnami. Na kruchtě navazuje hranolová věž se zaoblenými rohy, na konci lodi je úzké kněžiště, za nímž se nachází obdélná sakristie. Strop kostela je vymalován výhledem do

nebes, v polokruhových polích jsou pak namalovány obrazy čtyř evangelistů a v eliptických věncích andělé. Původní malba vznikla záhy po vybudování kostela, byla ale přemalována v roce 1865. Vnitřní vybavení pochází z doby baroka a empíru, cennější mobiliář však musel být vystěhován a bezpečně uložen vzhledem k nárůstu krádeží v broumovských kostelech po roce 1990. V těsném sousedství heřmánkovického kostela se také zachovala původní barokní fara.

nahoře: Náhrobek v obvodové zdi kostela padlého švédského vojáka

vlevo: Kostel Všech svatých v Heřmánkovicích

Milan Škoda (03. 03. 2023)

- průvodce Broumovskem <http://www.milan-skoda.cz/broumovsko.htm>

- facebook <https://www.facebook.com/milan.skoda.9862/>

zdroj: Broumovsko v pověstech v převyprávění od Evy Koudelkové

zdroj: Wikipedie

fotografie: Milan Škoda